

نویسنده:
دب وست
ترجمه:
م. آجودان

واژه‌ی «انضباط» معانی متفاوتی را در ذهن شنونده تداعی می‌کند. انضباط را می‌توان با عبارت «تنبیه دانش‌آموزان» به منظور ارائه‌ی رفتار مناسب» تعریف کرد. «آموزش دانش‌آموزان برای این‌که مسؤولانه رفتار کنند»، معنای دیگر این واژه است. بسیاری از دیدگاه‌های انضباطی در آموزش کودکان به تنبیه و پاداش توجه دارند و براساس آن‌ها، انتظار می‌رود که دانش‌آموزان رفتار مطلوبی داشته باشند. از آن‌جا که در بیش‌تر موارد، مسائل انضباطی به عنوان مشکلی پیچیده در برابر معلمان امروز خودنمایی می‌کنند، لازم است که نگرش‌های انضباطی دیگری که به این مسأله‌ی فراگیر پرداخته‌اند را مورد توجه قرار دهیم. ماروین مارشال^۱ در این زمینه اظهار داشته است: «مانمی‌توانیم دیگران را تغییر دهیم، ولی می‌توانیم به آن‌ها فرصت دهیم تا خودشان را تغییر دهند.» با این دیدگاه، رسیدن به نظم یعنی آموزش دادن به دانش‌آموزان تا

مسؤولانه رفتار کنند. در نتیجه، این دیدگاه به ما معلمان کمک می‌کند تا به هدف‌های خود دست یابیم. اگر به دانش‌آموزان بیاموزیم، چگونه مسؤولیت رفتار فردی و یادگیری خود را بر عهده بگیرند، می‌توانیم آنان را به حضور مداوم در فعالیت‌های بدنی تشویق کنیم. بر این اساس، نتایج حاصل از درس تربیت بدنی عبارت خواهد بود از: «احترام گذاشتن به دیگران، بها دادن به تفاوت‌های فردی و ارائه‌ی یک بازی دوستانه.»

مدل‌های متعددی ارائه شده‌اند که استفاده از هر یک به عنوان چارچوب برنامه‌ی آموزشی با موفقیت همراه خواهد

بود و به معلمان کمک می‌کند تا ساختار برنامه‌ی درسی خود را پی‌ریزی کنند و تدابیر آموزشی خود را تغییر دهند تا بر میزان مسؤولیت‌پذیری فردی و اجتماعی دانش‌آموزان افزوده شود. یکی از مدل‌هایی که کاربرد آن در چند برنامه‌ی آموزشی متفاوت موفقیت‌آمیز بوده است، مدل «آموزش مسؤولیت‌پذیری فردی و اجتماعی»^۲ (TPSR) است که به وسیله‌ی دان هلیسون^۳ (۱۹۹۵) مطرح شده است.

مدل آموزش مسؤولیت‌پذیری فردی و اجتماعی چیست؟

این مدل آموزشی که به منظور کمک

معرفی مدل آموزشی مسؤولیت‌پذیری فردی و اجتماعی

احترام گذاشتن به دیگران، بهادادن به تفاوت‌های فردی و ارائه‌ی یک بازی دوستانه

معلم‌ان کمک می‌کند تا بتوانند، نتایج حاصل از تلاش و رفتارشان را بشناسند و به اقداماتی توجه کنند که راه رسیدن به نتیجه‌ی مطلوب را کوتاه‌تر می‌سازد. معلم‌ان، با استفاده از سطوح پیشنهادی هلیسون به عنوان زیربنای برنامه‌ریزی خود، می‌توانند به طراحی برنامه‌ی درسی، آموزش و سنجش میزان یادگیری دانش‌آموزان بپردازند.

سطوح متوالی

مسئولیت‌پذیری کدامند؟

سطوح مسئولیت‌پذیری دان هلیسون را به‌طور کلی می‌توان، حرکت از بی‌مسئولیتی به سوی مسئولیت‌پذیری، انتقال از احترام فردی به احترام اجتماعی و علاقه‌مندی به دیگران، تعریف کرد. این رفتارها، ابتدا در کلاس درس تربیت‌بدنی شکل می‌گیرند و سپس در خارج از فضای ورزشی، خانه و برنامه‌های اجتماعی به کار می‌روند. در ادامه، خلاصه‌ای از سطوح مسئولیت‌پذیری دان هلیسون و نمونه‌هایی از رفتارهای مرتبط با هر یک از آن‌ها ارائه می‌شود.

سطح اول: احترام

از دانش‌آموزان توقع می‌رود، رفتار فردی خود را کنترل کنند، به احساس و حق‌همبازی خود احترام بگذارند و توجه داشته باشند، همه‌ی دانش‌آموزان از حق شرکت در فعالیت‌ها برخوردارند. اختلاف‌ها را به صورت دوستانه برطرف کنند و بیاموزند که چگونه عقاید مختلف دیگران را بشناسند و به آن‌ها احترام بگذارند. به علاوه، بتوانند در زمینه‌ی اختلاف نظرهای موجود به توافق برسند و میزان آگاهی خود را از تأثیرگذاری رفتار فردی بر دیگران، و اهمیت یکپارچگی اعضای یک تیم (دانش‌آموزان یک کلاس)، افزایش دهند.

و مسئولیت‌کار خود و دیگران را بر عهده بگیرند. همچنین، با استفاده از اصول انضباطی زندگی کنند و به سلامتی افراد دیگر جامعه، علاقه نشان دهند. بر اهمیت تلاش فردی و «خودمداری»^۱ در راستای رسیدن به سلامتی فردی نیز تأکید دارد و احترام گذاشتن به حقوق سایرین، توجه به احساسات آنان و اهمیت دادن به افراد دیگر را به عنوان عوامل اصلی دست یافتن به سلامتی اجتماعی معرفی می‌کند.

دان هلیسون نتایج مورد انتظار از مدل آموزشی خود را در سطوح متوالی و به صورت هدف‌های فزاینده شرح داده است. به این ترتیب، به دانش‌آموزان و

به دانش‌آموزان طراحی شده است و از طریق افزایش مسئولیت‌های دانش‌آموزان و انتقال دقیق بخش مهمی از تصمیم‌گیری‌ها به آنان، «مسئول بودن» را به دانش‌آموزان یاد می‌دهد. مدل آموزشی هلیسون بر میزان مسئولیت‌پذیری فردی و اجتماعی، از راه تأمین فرصت مناسب برای کودکان، می‌افزاید. به این ترتیب، آنان می‌توانند مسئولیت عملکردها و زندگی خود را بر عهده بگیرند و بیاموزند که چگونه به حقوق، احساسات و نیازهای دیگران توجه کنند.

این مدل به دانش‌آموزان کمک می‌کند که افرادی متعهد و مسئول باشند

به دانش آموزان کمک می شود تا مهارت های بین فردی خود را گسترش دهند و به «فرا تر از خود»، یعنی به دیگران توجه کنند

سطح دوم: شرکت در فعالیت ها و تلاش برای رسیدن به موفقیت

در این سطح، هلیسون بر حضور دانش آموزان در فعالیت هایی که بخش مهمی از زندگی شان را تشکیل می دهند، تأکید دارد. دانش آموزان تشویق می شوند، ارتباط بین تلاش ها و نتیجه ای حاصل از آن را شرح دهند، فعالیت های تازه را تجربه کنند، رقابت طلبی ها را بپذیرند و به تعریف فردی از «موفقیت» دست یابند. آیا موفقیت یعنی شرکت داشتن در فعالیت ها؟ آیا موفقیت به معنای بهتر شدن است؟ آیا معنای موفقیت داشتن تعهد اجتماعی است؟

سطح سوم: خودمداری

دانش آموزان می آموزند تا پیش از پیش مسئولیت و وظایف و عملکردهایشان را برعهده بگیرند. آنان یاد می گیرند که چگونه به طور مستقل وظایف خود را انجام دهند و نیازها و علاقه های خود را تعریف کنند. هدف های خود و اقدامات لازم برای رسیدن به آن ها را تعیین کنند و میزان پیشرفت خود را بسنجند. به علاوه، دانش آموزان تشویق می شوند، نیازهای کنونی خود را با نیازهای آتی خود همسو سازند. آنان از توانایی بالاتری برخوردار خواهند شد تا بتوانند بر «فشار همسالان» غلبه و به تعهدات اجتماعی عمل کنند.

سطح چهارم: مراقبت و کمک به دیگران

به دانش آموزان کمک می شود تا مهارت های بین فردی خود را گسترش دهند و به «فرا تر از خود»، یعنی به دیگران توجه کنند. آن ها تشویق می شوند، بدون توقع پاداش، از سایرین حمایت کنند و نسبت به آن ها علاقه نشان دهند و همدردی خود را ابراز کنند. روش هایی مانند «روش تعاملی» به آنان آموخته

می شود تا در فرصت های مناسب، به یکدیگر در امر یادگیری کمک کنند. به علاوه، از تلاش آنان حمایت می شود تا به عضو مؤثری برای جامعه تبدیل شوند. معلمان، با استفاده از سطوح مسئولیت پذیری هلیسون در برنامه ریزی و عملکردهایشان می توانند به هدف های ذکر شده دست یابند. بدین منظور لازم است که تدابیر آموزشی با دقت انتخاب شوند؛ به طوری که میزان

مسئولیت پذیری دانش آموزان را افزایش دهد و آنان را به توجه و علاقه به همکاران خود ترغیب کند. هلیسون در تمپلین^۱ (۱۹۹۱)، و همچنین لایو^۲، فرنج و هندرسون^۳ (۱۹۸۷)، تدابیر دیگری را نیز که با افزایش میزان مسئولیت پذیری دانش آموزان مرتبط هستند، مطرح کرده اند: از جمله: آگاهی، تجربه، انتخاب، حل مسأله، پاسخگویی فردی و مشاوره.

آگاهی

هر قدر میزان آگاهی معلم از هدف ها و سطوح گوناگون پیش تر شود، میزان موفقیت او در برنامه ی آموزشی نیز افزایش خواهد یافت. در طول تدریس، معلم باید از همه ی فرصت های آموزشی استفاده کند. در آغاز کلاس، به طور خلاصه درباره ی سطح مورد نظر خود و فعالیت های مرتبط با آن صحبت کند و از دانش آموزان بخواهد، آموخته ها و تجربه های خود را در اختیار همکلاسی هایشان بگذارند.

تجربه

لازم است که سطوح گوناگون پیشنهادی به صورت عملی اجرا شوند. اگر بازی ها و فعالیت ها با دقت انتخاب شوند، دانش آموزان به رابطه ی بین تلاش و نتیجه ی حاصل از آن پی خواهند برد

(سطح ۲). معلمان باید روش های تدریسی را به کار برند که امکان کار مستقل و انتخاب وظایف را بدون کمک مربی برای دانش آموزان فراهم سازد (سطح ۳). همچنین، دانش آموزان باید با کمک به همکلاسی هایشان تشویق شوند (سطح ۴) تا به این ترتیب، میزان مسئولیت پذیری آن ها افزایش یابد.

انتخاب

یکی از بخش های مهم سطوح پیشنهادی هلیسون، انتخاب است. دانش آموزی که به حقوق دیگران احترام نگذارد و سوء رفتار داشته است، باید انتخاب کند که از بازی بیرون برود یا رفتارش را تغییر دهد. همچنین، انتخاب های دانش آموزان در جهت رفع اختلاف صورت گیرد. در سطح ۲، دانش آموز اجازه دارد که به میزان دلخواه تلاش کند، ولی کاهش فعالیت و تلاش وی نباید بر کارایی سایرین تأثیر منفی بگذارد. او می تواند، از بین چند وظیفه ی دشوار، یکی را برگزیند و به تمرین آن پردازد. یا یکی از مراحل رقابت طلبی، سرگرمی یا جدی گرفتن بازی را انتخاب کند. در سطح ۳، دانش آموزان فعالیت هایی را که به صورت فردی انجام می گیرند یا با کمک مربی انجام می پذیرند، برمی گزینند. در سطح ۴، دانش آموزان در فرصت های مناسب به هم کلاسی های خود در امر یادگیری کمک می کنند.

حل مسأله

تدبیر حل مسأله با انواع سطوح چهارگانه ارتباط دارد. در سطح ۱، دانش آموزان می آموزند که هنگام صدا کردن نامشان، چه رفتاری داشته باشند یا در صورت بروز اختلاف، چگونه به حل آن پردازند. در سطح ۲، معمولاً مسائل ایجاد شده با کاهش انگیزه ارتباط دارند. در سطح ۳، دانش آموزان با مسائلی

روبه‌رو خواهند شد که با خود مداری (انجام فعالیت‌ها به صورت مستقل) ارتباط دارند. و سرانجام در سطح ۴، نحوه‌ی برخورد با فشار هم‌سالان توضیح داده می‌شود.

پاسخگویی فردی

پاسخگویی فردی سبب افزایش میزان رشد شخصیتی دانش‌آموزان می‌شود. دانش‌آموزان با توجه به سطوح پیشنهادی هلیسون می‌توانند، آنچه را در کلاس انجام داده یا احساس کرده‌اند، بیان کنند. پاسخگویی فردی دانش‌آموزان به صورت گفتاری، نوشتاری، فهرست‌بندی، بحث و تبادل نظر و حتی از راه حرکت دست‌ها، قابل بیان است. آنان به این ترتیب به بیان احساس خود درباره‌ی فعالیت‌ها یا رفتارهای کلاسی می‌پردازند.

مشاوره

لازم است که زمانی را به گفت‌وگوی خصوصی درباره‌ی مسائل اختصاص دهیم. در این هنگام، معمولاً درباره‌ی مشاهدات معلم از رابطه با سطوح گوناگون و نحوه‌ی برداشت دانش‌آموز از رفتار کلاسی گفت‌وگو می‌شود. مناسب‌ترین زمان مشاوره برای برخی از دانش‌آموزان در طول مدتی است که به فعالیت‌ها و بازی‌های پیش از شروع کلاس می‌پردازند، در حالی که برخی دیگر به مدت زمان بیشتری نیاز دارند و لازم است که پس از پایان کلاس با آن‌ها گفت‌وگو کرد.

چگونه می‌توان با استفاده از مدل آموزشی TPSR، قوانین کلاس را تعیین کرد؟

با استفاده از سطوح پیشنهادی هلیسون، می‌توان قوانین کلاسی را تعیین کرد و انتظارات خود از رفتار دانش‌آموزان

را شرح داد. در بیش‌تر موارد، قوانین کلاسی با عبارات منفی بیان می‌شوند. یعنی به جای تأکید بر «بایدها»، بر «نبایدها» تأکید می‌شود. در حالی که اگر قوانین کلاسی محدودی مطرح شوند و به وضوح انتظارات معلم از دانش‌آموزان را تعریف کنند، یروز مسائل انضباطی کاهش می‌یابد و به دانش‌آموزان کمک می‌شود، رفتار مسؤولانه‌ای داشته باشند.

گراهام، هالت، هیل و پارکر (۱۹۹۸) معتقدند، سطوح پیشنهادی هلیسون دربرگیرنده‌ی همه‌ی موضوعاتی است که معلمان هنگام وضع قوانین کلاسی با آن‌ها سروکار دارند. برای مثال، در سطح ۱، احترام گذاشتن به احساسات و حقوق دیگران شامل چنین رفتارهایی است: انجام یک بازی دوستانه، استفاده‌ی درست از وسایل، هل ندادن، رعایت کردن نوبت، توجه به سخنان و عملکرد مربی و رفتارهای مشابه.

در سطح ۲، شرکت در فعالیت‌ها و تلاش، سختکوشی و تجربه‌ی فعالیت‌های جدید و تعریف معنای موفقیت از دیدگاه هر یک از دانش‌آموزان مورد توجه قرار گرفته است.

رفتارهای مرتبط با سطح ۳، انجام فعالیت‌ها را به صورت مستقل دربر می‌گیرد و دانش‌آموزان از راه مراقبت، توجه و کمک به دیگران، رفتارهای مطلوب سطح ۴ را عرضه می‌دارند. می‌توان سطوح پیشنهادی هلیسون را به عنوان قوانین کلاسی اعلام کرد. گراهام و دیگران (۱۹۹۸)، بر مبنای سطوح مسؤولیت‌پذیری هلیسون این قوانین را به منظور اداره‌ی کلاس مطرح کردند:

– با هم‌کلاسی‌ها، مربی و وسایل به خوبی رفتار کن.

– هر فعالیتی را تجربه کن، و هر تجربه‌ای را با پشتکار انجام بده.
– فعالیت‌هایی را که قرار است انجام

دهی، انجام بده؛ حتی اگر مربی به تو نگاه نمی‌کند.
– به دیگران کمک کن.

استفاده از قوانینی که بر پایه‌ی مدل TPSR، به منظور اداره‌ی کلاس تعیین شده‌اند، همراه با تکنیک‌های مدیریتی، به دانش‌آموزان برای شرکت مؤثر در یادگیری یاری می‌دهد.

خلاصه

مدل TPSR، چارچوب ایده‌آلی را به معلمان معرفی می‌کند تا در امر آموزش آن را به کار ببرند. از مغان‌های این مدل برای دانش‌آموزان عبارتند از: ارائه‌ی نمونه‌های رفتاری، شرح انتظارات مربی و دعوت به حضور فعال در یادگیری.

به جای آن‌که از راه به کارگیری تکنیک‌های مدیریتی، رفتار دانش‌آموزان تحت کنترل قرار بگیرند، خود آنان از طریق پذیرش مسؤولیت و کنترل فردی می‌آموزند که چگونه رفتار مناسبی ارائه دهند. اگر درک خود را از «انضباط» تغییر دهیم، می‌توانیم محیط یادگیری مثبتی ایجاد کنیم که بر میزان شادابی و سرزندگی دانش‌آموزان در مدرسه و اجتماع بیفزاید.

زیرنویس

1. Marvin Marshall
2. Teaching Personal and Social Responsibility
3. Don Hellison
4. Self - direction
5. Templin
6. Lavay
7. French
8. Henderson
9. Graham
10. Holit
11. Hale
12. Parker

منبع

Wuest Deb. (1999) "Disciplining students by Promoting responsibility". PE Central.

دانش‌آموزان می‌آموزند تا بیش از پیش مسؤولیت و وظایف و عملکردهایشان را برعهده بگیرند